

Beslissing 2013-05 van de Raad voor de Journalistiek

over de klacht van

Rode Kruis Vlaanderen

tegen

P-Magazine

Met een brief van 19 januari 2012 dient advocate C. De Keersmaecker namens Rode Kruis Vlaanderen klacht in tegen P-Magazine en de journalisten Saskia van Nieuwenhove en Kristof Dalle. Aanleiding is een reportage in P-Magazine nr 51 van 20 december 2011, met als titel: “Het Rode kruis spoelt uw centen door”.

Advocaten P. Marx en V. Vanpeteghem hebben hierop op 14 mei 2012 geantwoord namens Think Media Magazines, uitgever van P-Magazine. Hierop volgde op 31 augustus 2012 een repliek van advocate C. De Keersmaecker.

De rapporteringscommissie van de Raad voor de Journalistiek is op 22 januari 2013 samengekomen. Rode Kruis Vlaanderen werd vertegenwoordigd door Filip Reylant, directeur communicatie, Dries Goeminne, die namens het Rode Kruis in Nepal verbleef op het ogenblik van de reportage, en de advocaten C. De Keersmaecker en W-J. Cosemans. Think Media Magazines was vertegenwoordigd door advocate V. Vanpeteghem, journaliste Saskia van Nieuwenhove was in persoon aanwezig.

DE FEITEN

Op 20 december 2011 verscheen in P-Magazine een reportage met als titel “Shit Happens! Het Rode Kruis spoelt uw centen door”, vergezeld van een afbeelding van een WC waarin geld dwarrelt, en een tweede titel “Wc’s plaatsen ja. Maar we kunnen niet garanderen dat ze ook aangesloten worden”. Hierin brengen de journalisten Van Nieuwenhove en Dalle verslag uit van een journalistiek onderzoek in Nepal over projecten van het Rode Kruis dat WC’s en sanitair installeert in de strijd tegen diarree. Onmiddellijke aanleiding voor die reportage is de zesde Music For Life (MLF) campagne waarbij geld wordt ingezameld voor die projecten van Rode Kruis Vlaanderen.

In de reportage wordt een zeer kritisch beeld geschetst van de activiteiten in Nepal van NGO’s in het algemeen en van Rode Kruis Vlaanderen in het bijzonder. Zo wordt een Nepalees arts geïnterviewd die betwist dat diarree een ernstig probleem zou zijn in Nepal. De toiletten die Rode Kruis Vlaanderen installeert zouden zinloos zijn en zouden ook niet (meer) bruikbaar zijn onder meer omdat de waterleiding ontbreekt. Rode Kruisvrijwilligers mogen geen medicatie bedélen, dat gebeurt door onopgeleide en corrupte ambtenaren. Verder wordt de ‘corrupte liefdadigheidsbusiness’ en de dubieuze samenwerking met een corrupt regime aangeklaagd. Tenslotte wordt Rode Kruis Vlaanderen ervan beschuldigd geld dat bestemd was voor noodhulp aan tsunamislachtoffers, te hebben geblokkeerd op rekeningen van het Internationale Rode Kruis. Sommige punten worden in de reportage becommentarieerd door D. Goeminne, op dat ogenblik de plaatselijke vertegenwoordiger van Rode Kruis Vlaanderen in Nepal.

Rode Kruis Vlaanderen reageerde op 11 januari 2012 met een recht van antwoord, dat in eerste instantie op formele gronden werd geweigerd door P-Magazine. Een aangepast recht van antwoord werd op 24 januari 2012 gepubliceerd, met een naschrift van Van

Nieuwenhove. Hierop stuurde het Rode Kruis een tweede recht van antwoord dat op 24 april 2012 werd gepubliceerd.

DE STANDPUNTEN VAN PARTIJEN

Rode Kruis Vlaanderen

Volgens de klagende partij bevat het artikel meerdere feitelijke onjuistheden, worden tendentieuze titels en foto's gebruikt en citaten uit hun context gerukt, en werd de informatie onvoldoende gecheckt. Dit is in strijd met de verplichting om waarheidsgetrouw te berichten en de waarachtigheid van de informatie te checken (art. 1, 2 van de Code). Ook worden in het artikel zware en ongegronde beschuldigingen geuit (art. 25 van de Code). Dit gebeurde bovendien zonder toepassing van het principe van hoor en wederhoor (art. 20 van de Code).

(1) Foutieve en ongecontroleerde informatie

a/ Summer onderzoek

Het onderzoek naar de activiteiten van Rode Kruis Vlaanderen in Nepal is gebaseerd op één plaatsbezoek (in het dichtst bijzijnde gebied wegens tijdsgebrek van de journaliste) en één interview met de plaatselijke Rode Kruismedewerker Dries Goeminne.

Bovendien werd dat gesprek zeer onvolledig weergegeven en werden de citaten van dat interview uit hun context gehaald waardoor een zeer onvolledig en karikaturaal beeld wordt opgehangen van het werk van Rode Kruis Vlaanderen in Nepal.

b/ Onvolledige informatie

Het artikel in P-Magazine heeft het alleen over Nepal terwijl de opbrengst van de MLF-inzameling wereldwijd aan diarreeprojecten zal besteed worden.

Het artikel concentreert zich bovendien uitsluitend op de WC's die door Rode Kruis Vlaanderen in Nepal worden geïnstalleerd, maar gaat helemaal niet in op de vele andere 'zachte' activiteiten van het Rode Kruis in Nepal op het vlak van hygiëne en water die, zoals ook door de plaatselijke vertegenwoordiger in het interview herhaaldelijk wordt benadrukt, veel belangrijker zijn in het kader van de diarreebestrijding. 70% van de budgetten gaan naar die 'zachte' activiteiten en slechts 30% naar de 'harde' acties, waarvan toiletten bovendien slechts één onderdeel zijn (naast waterleiding, kranen, betonnen afwasplaten enz.).

c/ Foute informatie

- In tegenstelling tot wat in het artikel wordt beweerd werken de toiletten die door het Rode Kruis werden geïnstalleerd wel degelijk. Dat geldt ook voor de toiletten in de twee schooltjes die door de journaliste van P-Magazine werden bezocht. Het gaat niet, zoals ten onrechte wordt gesuggereerd, o.m. in de bijgevoegde foto van een toilet, om westerse toiletten met water ('flush toilets'), maar om droge put toiletten ('dry pit latrines' of 'pour flush latrines') waarvoor slechts een kleine hoeveelheid water nodig is.
- In tegenstelling tot de beweringen in het artikel is de waterleiding in het bezochte project geen 17 maar 18,4 km lang en werd ze wél aangelegd, niet door een Finse NGO, maar door een organisatie die gespecialiseerd is in het aanleggen van complexe waterwerken. Zelfs indien de waterleiding er niet had gelegen, wat dus niet klopt, dan volstond dit niet om te stellen dat het Rode Kruis overal toiletten plaatst zonder garanties dat er ooit water zal worden aangesloten. Men kan immers geen algemene conclusies trekken op basis van één (foutieve) vaststelling.
- De bewering dat diarree geen belangrijk probleem zou zijn in Nepal is gebaseerd op één gesprek met een plaatselijke ziekenhuisdirecteur. Dat wordt echter tegengesproken door tal van gezagsvolle bronnen, zoals de Wereld Gezondheidsorganisatie en Unicef. De reactie op deze beweringen van de lokale vertegenwoordiger van Rode Kruis Vlaanderen, dat veel

kinderen niet eens in het ziekenhuis raken en sterven door dehydratie, werd bovendien niet gepubliceerd.

- De bewering dat het effect van de projecten op het aantal diarreedoden niet te meten klein is, in het slechtste geval onbestaand, klopt volgens Rode Kruis Vlaanderen evenmin.
- Uit navraag ter plaatse en uit de wetenschappelijke literatuur blijkt dat de bewering dat menselijke uitwerpselen gebruikt worden als brandstof, en dat het dan ook contraproductief is om toiletten te installeren, onjuist is.

d/ Tsunamigelden

Het is volstrekt onjuist dat tsunamigelden geblokkeerd staan op een rekening van het Internationale Rode Kruis. Integendeel: al deze gelden werden effectief besteed, zoals gemakkelijk te controleren is op de website van Rode Kruis Vlaanderen.

(2) Ongegronde en lasterlijke beschuldigingen

In het artikel worden zeer ernstige en lasterlijke beschuldigingen geuit die niet worden aangetoond.

Het gaat onder meer om beweringen als ‘Het Rode Kruis spoelt uw centen door’, ‘... uw geld (verdwijnt) – ondanks alle goede bedoelingen – gewoon in een bodemloze beerput’, ‘... in realiteit kunt u uw geld net zo goed zelf hier door het wc spoelen’.

Het staat iedere journalist vrij om het nut van de diarree-actie en de efficiëntie van geldbesteding in vraag te stellen. Geen enkele journalist is echter vrij om op basis van schaars en slordig onderzoek zulke zware verdachtmakingen en beschuldigingen te uiten die de goede faam van een organisatie die leeft van giften in opspraak brengen.

(3) Het principe van hoor en wederhoor

In het artikel worden zeer ernstige beschuldigingen geuit tegenover Rode Kruis Vlaanderen, zonder dat de organisatie de kans kreeg om hierop te reageren.

- Het interview met de plaatselijke Rode Kruisverantwoordelijke kan niet worden beschouwd als een vorm van wederhoor. Ten eerste valt uit de toon van dat interview allerm minst af te leiden dat het Rode Kruis zo zwaar zou worden aangepakt. Ten tweede heeft de journaliste hun vertegenwoordiger verkeerde informatie gegeven in verband met een niet afgewerkte waterleiding. Ten derde zegt het artikel niets over andere ‘zachte’ acties van het Rode Kruis (bv. voorbereiding op noodsituaties, de opleiding van vrijwilligers, sensibiliseringsacties, mensen leren omgaan met water enz.) die nochtans uitgebreid aan bod kwamen in het interview en die wel degelijk relevant zijn voor het artikel dat vragen stelt bij de besteding van de ingezamelde gelden.
- Hoe dan ook kan een interview nooit het principe van hoor en wederhoor noch van recht op reactie in geval van ernstige beschuldigingen, vervangen.
- De journaliste heeft de afspraak met de plaatselijke vertegenwoordiger van het Rode Kruis om het artikel vooraf te kunnen nalezen, niet gerespecteerd. Die afspraak blijkt uit een e-mail en SMS-berichten die door hun vertegenwoordiger werden verstuurd.
- Een recht van antwoord, dat achteraf wordt gepubliceerd, kan niet beschouwd worden als een vorm van wederhoor vermits dit principe voor publicatie dient te worden toegepast. Bovendien gaat het hier om een wettelijke verplichting.

P-Magazine

(1) Waarheidsgetrouwheid

In tegenstelling tot wat Rode Kruis Vlaanderen beweert heeft de journaliste meer dan één plaats in Nepal bezocht en niet alleen met haar vertegenwoordiger, maar met heel wat andere lokale ervaringsdeskundigen gesproken. In totaal verbleef ze twee maanden in Nepal en heeft

ze diverse plaatsen en projecten bezocht. Zo reisde ze bijvoorbeeld gedurende vijf dagen rond met het Nepalese Rode Kruis.

Het artikel bevat inderdaad enkele onnauwkeurigheden (o.m. de foto van het toilet en de lengte van de waterleiding), maar het gaat hier om details die gedeeltelijk verklaarbaar zijn en die alleszins niets afdoen aan de geloofwaardigheid van de onderliggende boodschap.

- Dat het artikel zich concentreert op Nepal en op de WC-potten heeft te maken met de focus van de MFL-campagne. Maar in het artikel komen ook vele andere aspecten aan bod (bv. de dubieuze bedéling van geneesmiddelen door lokale ambtenaren, de corruptie, de liefdadigheidsbusiness enz.).

- Onbruikbare toiletten

De journaliste heeft zelf kunnen vaststellen dat in de school waar ze door de vertegenwoordiger van het Rode Kruis naartoe werd gestuurd, wel WC's waren geïnstalleerd, maar dat die niet waren aangesloten op de waterleiding omdat die waterleiding nog niet was geïnstalleerd. Dit werd bevestigd door de plaatselijke Rode Kruisvertegenwoordiger. Ook elders in Nepal heeft ze gelijkaardige vaststellingen gedaan.

De bewering van Rode Kruis Vlaanderen dat het type WC's dat zij bouwen geen of slechts een beperkte hoeveelheid water nodig hebben, is onjuist en niet ter zake. Ten eerste heeft de journaliste tijdens haar verblijf in Nepal enkel toiletten aangetroffen die water vereisen bij gebruik. Ten tweede werd in de communicatie van Rode Kruis Vlaanderen nooit melding gemaakt van zogenaamde 'droge put' toiletten. Evenmin werd in het interview met de plaatselijke Rode Kruisvertegenwoordiger verwezen naar dergelijke toiletten.

- Niet aangelegde waterleiding

De bewering van Rode Kruis Vlaanderen dat de waterleiding reeds was aangelegd op het ogenblik dat de journaliste de schooltjes bezocht, klopt niet met de vaststellingen van de journaliste ter plaatse die gedocumenteerd worden met foto's.

De schriftelijke getuigenissen die Rode Kruis Vlaanderen voorlegt dateren van na de publicatie en zijn allemaal afkomstig van mensen die op een of andere manier schatplichtig zijn aan het Rode Kruis.

- Aantal diarreedoden

De WGO-cijfers betreffende het aantal diarreedoden in Nepal worden in het artikel vermeld, maar worden in twijfel getrokken. Dat gebeurde o.m. op basis van uitspraken van de directeur van een lokaal ziekenhuis die weinig diarreegevallen ziet. Bovendien bestaan er geen autopsiegegevens die de doodsoorzaken kunnen aantonen.

Het twijfelachtige effect van de projecten op het aantal diarreedoden werd o.m. gedocumenteerd aan de hand van een lokale Nepalese krant die schreef dat 40% van de door NGO's gebouwde toiletten onbruikbaar zijn.

- Gebruik van uitwerpselen

In tegenstelling tot wat Rode Kruis Vlaanderen beweert heeft de journaliste ter plaatse getuigenissen verzameld die aantonen dat (gedroogde) menselijke uitwerpselen wel degelijk gebruikt worden als brandstof.

- Geblokkeerde tsunamigelden

Deze beweringen zijn niet nieuw. Er is nergens een duidelijk transparant rapport waar alle inkomsten, giften, donorgelden enz. duidelijk worden verklaard in uitgaven. Uit een document dat wordt voorgelegd moet blijken dat er nog 1 miljoen tsunamigeld op de rekening staat.

(2) Ongecontroleerde beschuldigingen

- In tegenstelling tot wat de klagende partij beweert gaat het hier niet om beschuldigingen ten aanzien van Rode Kruis Vlaanderen. De goede bedoelingen van Rode Kruis Vlaanderen worden niet in twijfel getrokken en nergens wordt beweerd dat Rode Kruis Vlaanderen geld in eigen zakken zou doen verdwijnen.

- De publicatie is de weerslag van de persoonlijke mening van de journaliste, gebaseerd op haar onderzoek ter plaatse, afgetoetst met lokale ervaringsdeskundigen en met de plaatselijke vertegenwoordiger van Rode Kruis Vlaanderen.
- De kritische toon en de plastische beeldspraak is typerend voor de aard van de publicatie en kan niet als een inbreuk op de beroepsethische regels worden beschouwd maar getuigt net van taalkundig goede en gevatte journalistiek. Overigens is niet de journaliste maar de hoofdredactie verantwoordelijk voor de titels en foto-onderschriften.

(3) Hoor en wederhoor

- Het recht van wederhoor werd gerespecteerd: de plaatselijke vertegenwoordiger van het Rode Kruis werd uitgebreid geïnterviewd en heeft gereageerd op een aantal kritische vragen over o.m. de afwezigheid van 17 km waterleiding, de bouw van WC's zonder dat er wateraansluiting is, de ernst van het diarreeprobleem, de corruptie en de problematische samenwerking met het regime, enz.
Dat Rode Kruis Vlaanderen achteraf de uitspraken van haar eigen vertegenwoordiger betwist, is een probleem van interne keuken.
- Er zijn geen afspraken gemaakt in verband met het vooraf nalezen van het artikel. Een eenzijdige mail van het Rode Kruis en SMS-berichten die de journaliste nooit heeft gezien, kunnen niet gelden als bewijs voor een dergelijke afspraak.
- Rode Kruis Vlaanderen heeft bovendien de kans gehad om uitgebreid te reageren op het artikel middels twee rechten van antwoord.

BESLISSING

(1) Waarheidsgetrouw berichten en informatie checken (art 1 en 2 van de Code)

- Dat het artikel zich concentreert op Nepal en op de installatie van WC's als onderdeel van de antidiarreecampagne, is volgens de Raad voor de Journalistiek verdedigbaar omdat ook de promotie van de MFL-campagne zich concentreerde op Nepal en op het belang van toiletten.
- Het artikel bevat enkele spijtige onzorgvuldigheden (bv. de foto van het toilet) . Hoewel dergelijke onzorgvuldigheden te betreuren zijn, meent de Raad dat het hier niet om een beroepsethische fout gaat.
- Het artikel wekt ten onrechte de indruk dat de journaliste zich heeft gebaseerd op één bezoek aan één WC-project van Rode Kruis Vlaanderen in twee schooltjes. Op de hoorzitting heeft de journaliste aannemelijk gemaakt dat ze een veel uitgebreider onderzoek heeft gedaan rond het onderwerp en daarvoor meerdere plaatsen in Nepal heeft bezocht.
- Wat de toestand van de WC's en de watervoorziening in het Rode Kruis project betreft, lopen de versies van beide partijen uiteen. Het is niet de taak van de Raad om zich hierover uit te spreken, wél over de vraag of de journaliste de waarachtigheid van haar informatie voldoende heeft gecheckt. Op basis van foto's en de verklaringen op de hoorzitting is de Raad van oordeel dat dit het geval is.
- Dat de journaliste officiële gegevens m.b.t. de noodzaak van diarreebestrijding in Nepal in vraag stelt op basis van de verklaringen van lokale ervaringsdeskundigen die hierbij kritische vragen stellen, is journalistiek en maatschappelijk relevant.

(2) Ongegronde verdachtmakingen of beschuldigingen (art 25 van de Code)

De Raad begrijpt dat Rode Kruis Vlaanderen zich stoort aan de sensationele en cassante journalistieke stijl van P-Magazine. Dat is echter een vorm van journalistieke vrijheid, geen beroepsethische fout.

(3) Hoor en wederhoor (art 20 en 21 van de Code)

- Uit de transcriptie van het uitgebreide interview met de lokale gemandateerde van Rode Kruis Vlaanderen blijkt dat een aantal problemen die in het artikel aangeklaagd worden, effectief met hem werden besproken. De passages uit dat gesprek in het artikel zijn correct weergegeven met respect voor de geest van het gesprek. De Raad meent dan ook dat met dit interview correct wederhoor werd verleend aan Rode Kruis Vlaanderen.
- In verband met de beschuldigingen over de blokkering van tsunamigelden, die eigenlijk niets te maken hebben met de activiteiten van Rode Kruis Vlaanderen in Nepal, stelt de Raad vast dat dit onderwerp niet ter sprake is gekomen in het interview met de plaatselijke Rode Kruis vertegenwoordiger en dat Rode Kruis Vlaanderen hierover ook niet vooraf om een reactie werd gevraagd. Gelet op de ernst van de beschuldigingen meent de Raad dat dit wel had moeten gebeuren.
- Wat de voorinzage van de tekst betreft, meent de Raad tenslotte dat niet aangetoond werd dat er daarover duidelijke en ondubbelzinnige afspraken waren gemaakt.

De Raad voor de Journalistiek is daarom van oordeel:

De klacht is gegrond voor wat betreft het niet verlenen van wederhoor in verband met de beschuldiging van de blokkering van de tsunamigelden;

De klacht is ongegrond voor de andere onderdelen.

Brussel, 14 maart 2013